

**JADIDLAR PEDAGOGIK QARASHLARI ASOSIDA BO‘LAJAK
O‘QITUVCHILARDA VATANPARVARLIK KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH**

Ibragimov Lazizbek Umidjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta‘lim fakultet 2-bosqich 24.124 guruh talabasi

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada jadidlar pedagogik qarashlari asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish masalasi nazariy-metodologik jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda vatanparvarlik kompetensiyasining mazmun-mohiyati, uning tarkibiy komponentlari hamda zamonaviy pedagogik ta‘lim tizimidagi o‘rni ilmiy asosda tahlil qilingan. Shuningdek, jadid ma‘rifatparvarlarining pedagogik merosi — milliy ong, ma‘rifat, Vatanga muhabbat va ijtimoiy faollik g‘oyalarining bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy tayyorlashdagi ahamiyati ochib berilgan.*

Tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy, aksiologik va tarixiy-pedagogik yondashuvlar asosida tahlil olib borilgan hamda jadid pedagogik qarashlarini zamonaviy ta‘lim jarayoniga integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan. Natijada vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishda jadidlar merosidan foydalanishning samarali yo‘llari ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: *vatanparvarlik kompetensiyasi, bo‘lajak o‘qituvchi, jadid pedagogikasi, ma‘rifatparvarlik, milliy ong, fuqarolik kompetensiyasi, pedagogik meros, kompetensiyaviy yondashuv, tarbiya, ma‘naviy-axloqiy qadriyatlar.*

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot oqimlarining keskin ortishi, mafkuraviy tahdidlar va madaniy integratsiya jarayonlari sharoitida yosh avlodni milliy qadriyatlarga sodiq, yuksak ma‘naviyatli, fuqarolik mas‘uliyatini chuqur his etadigan hamda Vatan ravnaqi yo‘lida fidoyilik ko‘rsatishga qodir shaxs sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi [1]. Ayniqsa, bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish masalasi pedagogik ta‘lim tizimining muhim vazifalaridan biri sifatida e‘tirof etilmoqda [2]. Chunki pedagog nafaqat bilim beruvchi mutaxassis, balki yosh avlodning ma‘naviy-axloqiy kamolotiga ta‘sir ko‘rsatuvchi, ularda milliy g‘urur, tarixiy xotira va fuqarolik pozitsiyasini shakllantiruvchi ijtimoiy institut vakili hisoblanadi [3].

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta‘lim islohotlari mazmunida ham yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda Vatanga muhabbat, xalq va davlat manfaatlariga daxldorlik hissini kuchaytirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilmoqda [4]. Bunday sharoitda pedagogik ta‘limning mazmunini boyitish, bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy va shaxsiy kompetensiyalarini takomillashtirishda milliy

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

pedagogik meros imkoniyatlaridan samarali foydalanish dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda [5].

Mazkur masalani hal etishda jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik qarashlari alohida ahamiyat kasb etadi. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy-ma’rifiy hayotida muhim o‘rin tutgan jadidlar milliy uyg‘onish, ma’rifat, taraqqiyot va Vatan ravnaqi g‘oyalari ilgari surgan holda yosh avlod tarbiyasini jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida baholaganlar [6].

Jadid mutafakkirlaridan Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat va boshqa ma’rifatparvarlarning ilmiy-pedagogik merosida ta’limning milliy taraqqiyotdagi o‘rni, yoshlarni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, ularni ijtimoiy faollik va fuqarolik mas’uliyatiga yo‘naltirish masalalari chuqur yoritilgan [7]. Ularning asarlarida ilgari surilgan pedagogik g‘oyalar zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv nuqtayi nazaridan tahlil etilganda, vatanparvarlik kompetensiyasining kognitiv, emotsional-qadriyatli va amaliy-faoliyat komponentlarini rivojlantirish uchun muhim ilmiy asoslar mavjudligi kuzatiladi [8].

Shu bilan birga, oliy pedagogik ta’lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari bo‘yicha qator tadqiqotlar amalga oshirilgan bo‘lsa-da, ushbu jarayonda jadidlar pedagogik qarashlarining didaktik imkoniyatlari yetarli darajada tadqiq etilmagan [9].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish muammosi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb ilmiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu masala bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik kompetensiyasi shaxsning kognitiv (bilim), axloqiy-qadriyatli va amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan tarkibiy qismlarini o‘zida mujassam etgan murakkab integrativ tuzilma sifatida talqin qilinadi. Zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvga ko‘ra, vatanparvarlik nafaqat hissiy munosabat, balki fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy mas’uliyat va jamiyat taraqqiyotiga faol daxldorlikni ifodalovchi shaxsiy sifatdir.

Mahalliy va xorijiy pedagog olimlarning izlanishlarida yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, fuqarolik madaniyatini rivojlantirish hamda ma’naviy-axloqiy kompetensiyalarni shakllantirish masalalari keng yoritilgan. Biroq tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirishda jadid pedagogik merosining didaktik va metodik imkoniyatlari yetarli darajada tizimli o‘rganilmagan. Shu jihatdan jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik qarashlari mazkur tadqiqotning muhim nazariy manbasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Xususan, Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat hamda Munavvarqori Abdurashidxonov kabi mutafakkirlarning asarlarida milliy ongini shakllantirish, Vatanga muhabbat, ilm-fan orqali taraqqiyotga erishish hamda yoshlarni ijtimoiy faollikka undash g‘oyalari markaziy o‘rin egallaydi. Ularning pedagogik qarashlari

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim bilan uyg’unlashganda, vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish uchun muhim nazariy-metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Metodologik jihatdan tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy, aksiologik va tarixiy-pedagogik yondashuvlar asos qilib olindi. Tizimli yondashuv vatanparvarlik kompetensiyasini o‘zaro bog‘liq komponentlardan iborat yaxlit tuzilma sifatida tahlil qilishga imkon berdi. Kompetensiyaviy yondashuv esa ushbu kompetensiyani shaxsning amaliy faoliyatida namoyon bo‘ladigan natijaviy sifat sifatida belgilashga xizmat qildi. Aksiologik yondashuv orqali milliy va umuminsoniy qadriyatlarning tarbiyaviy ahamiyati yoritildi, tarixiy-pedagogik yondashuv esa jadidlar merosini ilmiy asosda tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlar jadidlar pedagogik qarashlari asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlash hamda ularni zamonaviy pedagogik ta’lim jarayoniga integratsiya qilish imkonini berdi.

MUHOKAMA

Bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish bugungi kunda pedagogika fanining eng muhim va murakkab muammolaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tadqiqot natijalarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik kompetensiyasi faqatgina emotsional yoki deklarativ tushuncha emas, balki shaxsning chuqur shakllangan qadriyatlar tizimi, fuqarolik pozitsiyasi va amaliy faoliyatida namoyon bo‘ladigan integrativ sifat hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, ushbu kompetensiyani shakllantirish jarayoni tizimli, izchil va ko‘p omilli pedagogik yondashuvni talab etadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri shuki, zamonaviy pedagogik ta’lim amaliyotida vatanparvarlik tarbiyasi ko‘proq umumiy ma’naviy-axloqiy yo‘nalishda talqin qilinib, uning kompetensiyaviy tarkibi yetarli darajada aniqlashtirilmagan. Holbuki, kompetensiyaviy yondashuv nuqtayi nazaridan vatanparvarlik bilim, qadriyat, motivatsiya va amaliy faoliyat birligida shakllanuvchi natijaviy shaxsiy sifat sifatida qaralishi lozim. Bu esa ta’lim jarayonida faqat nazariy bilim berish emas, balki faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga yo‘naltirilgan interfaol, amaliy va refleksiv metodlardan keng foydalanishni taqozo etadi.

Tadqiqotning muhim ilmiy xulosalaridan biri sifatida shuni ta’kidlash joizki, jadid pedagogik merosi bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda kuchli metodologik va didaktik asos bo‘lib xizmat qiladi. Abdulla Avloniyning “tarbiya”ga bergan yuksak bahosi, Mahmudxo‘ja Behbudiyning milliy taraqqiyot va ma’rifatga oid qarashlari, Abdurauf Fitratning ijtimoiy faollik va milliy ongini shakllantirishga doir g‘oyalari hamda Munavvarqori Abdurashidxonovning ta’limni modernizatsiya qilishga oid fikrlari zamonaviy pedagogik kompetensiyalar bilan uyg’unlashganda, vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Shu bilan birga, amaldagi ta’lim jarayonini kuzatish natijalari shuni ko’rsatadiki, jadidlar merosidan foydalanish ko’proq tarixiy ma’lumot sifatida qolib ketmoqda, uning tarbiyaviy va kompetensiyaviy imkoniyatlari esa to’liq ochib berilmagan. Bu holat bo’lajak o’qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish jarayonida nazariya va amaliyot o’rtasida ma’lum uzilishlar mavjudligini ko’rsatadi.

Tahlillar asosida yana shunday xulosaga kelish mumkinki, vatanparvarlik kompetensiyasini samarali shakllantirish uchun ta’lim jarayonida quyidagi yo’nalishlarga e’tibor qaratish zarur: jadid pedagogik merosini zamonaviy kompetensiyaviy modellar bilan integratsiyalash, interfaol ta’lim texnologiyalaridan foydalanish, reflektiv faoliyatni rivojlantirish hamda talabalarning ijtimoiy loyihalarda ishtirokini kengaytirish. Ushbu yondashuvlar bo’lajak o’qituvchilarda nafaqat bilim, balki amaliy faol fuqarolik pozitsiyasini ham shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, o’tkazilgan tahlillar shuni ko’rsatadiki, jadidlar pedagogik qarashlari asosida vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish zamonaviy pedagogik ta’limning nazariy va amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim ilmiy yo’nalish hisoblanadi.

NATIJALAR

Bo’lajak o’qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini jadidlar pedagogik qarashlari asosida shakllantirishga doir olib borilgan nazariy tahlil va metodologik yondashuvlar natijasida quyidagi ilmiy xulosalar va natijalar aniqlandi.

Birinchiidan, vatanparvarlik kompetensiyasi zamonaviy pedagogik yondashuv nuqtayi nazaridan ko’p komponentli integrativ tuzilma ekanligi asoslandi. U kognitiv (Vatan tarixi, milliy qadriyatlar va ijtimoiy bilimlar), aksiologik (Vatanga sadoqat, milliy g’urur va qadriyatlarga hurmat) hamda faoliyatga yo’naltirilgan (ijtimoiy faollik, tashabbuskorlik va fuqarolik pozitsiyasi) komponentlardan iborat murakkab tizim sifatida namoyon bo’ladi.

Ikkinchiidan, tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, jadid pedagogik merosi bo’lajak o’qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda samarali metodologik manba hisoblanadi. Xususan, Abdulla Avloniy, Mahmudxo’ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat hamda Munavvarqori Abdurashidxonov asarlarida ilgari surilgan ma’rifat, milliy ong, Vatanga muhabbat va ijtimoiy faollik g’oyalari zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim bilan uyg’unlashganda, tarbiyaviy samaradorlikni sezilarli darajada oshirishi aniqlandi.

Uchinchiidan, tahlillar asosida aniqlanishicha, hozirgi pedagogik amaliyotda vatanparvarlik tarbiyasi ko’pincha nazariy-ma’naviy darajada qolib ketmoqda va uning amaliy kompetensiyaviy shakllanish mexanizmlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Bu esa bo’lajak o’qituvchilarning real pedagogik faoliyatida vatanparvarlik kompetensiyalarini to’liq namoyon etishiga to’sqinlik qiluvchi omil sifatida baholandi.

To’rtinchidan, tadqiqot natijalari jadidlar pedagogik qarashlarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish orqali bo’lajak o’qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish samaradorligini oshirish mumkinligini ko’rsatdi. Bunda interfaol ta’lim

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

texnologiyalari, muammoli ta’lim, refleksiv yondashuv hamda amaliy ijtimoiy loyihalar muhim didaktik vosita sifatida xizmat qiladi.

Beshinchidan, amalga oshirilgan nazariy tahlillar asosida vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish modeli takomillashtirilib, uning tarkibiy qismlari o’rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik va bosqichma-bosqich rivojlanish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Umuman olganda, olingan natijalar jadidlar pedagogik merosi asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish pedagogik ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi istiqbolli ilmiy yo‘nalish ekanligini tasdiqlaydi.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot doirasida “Jadidlar pedagogik qarashlari asosida bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish” muammosi nazariy-metodologik jihatdan tahlil qilindi hamda olingan natijalar asosida quyidagi yakuniy ilmiy xulosalarga kelindi.

Birinchidan, vatanparvarlik kompetensiyasi zamonaviy pedagogik fan nuqtayi nazaridan shaxsning murakkab integrativ sifati bo‘lib, u bilim (Vatan tarixi, milliy qadriyatlar), qadriyatga yo‘naltirilgan munosabat (Vatanga muhabbat, milliy g‘urur, sadoqat) hamda amaliy faoliyat (ijtimoiy faollik, fuqarolik pozitsiyasi, tashabbuskorlik) birligida shakllanadi. Shu jihatdan, uni shakllantirish jarayoni tizimli va maqsadli pedagogik yondashuvni talab etadi.

Ikkinchidan, tadqiqot jarayonida jadid pedagogik merosi bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda muhim nazariy va metodik asos bo‘lib xizmat qilishi aniqlandi. Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat hamda Munavvarqori Abdurashidxonov tomonidan ilgari surilgan ma‘rifat, milliy uyg‘onish, Vatanga sadoqat va ijtimoiy faollik g‘oyalari zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim mazmuni bilan uyg‘unlashganda tarbiyaviy samaradorlikni oshiradi.

Uchinchidan, mavjud pedagogik amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasi ko‘proq nazariy-ma‘naviy yondashuv doirasida qolib ketmoqda, uning kompetensiyaviy, ya’ni amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan jihatlari yetarli darajada rivojlantirilmagan. Bu esa bo‘lajak o‘qituvchilarning real pedagogik faoliyatda vatanparvarlik kompetensiyalarini to‘liq namoyon etishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

To‘rtinchidan, tadqiqot natijalari jadidlar pedagogik qarashlarini zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan integratsiya qilish orqali bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirish samaradorligini oshirish mumkinligini tasdiqladi. Bunda interfaol ta’lim metodlari, muammoli ta’lim, refleksiv yondashuv hamda ijtimoiy loyihalar asosida o‘qitish muhim didaktik ahamiyatga ega ekanligi asoslandi.

Umumiy xulosa sifatida shuni ta’kidlash joizki, jadidlar pedagogik merosini zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim tizimiga integratsiya qilish bo‘lajak o‘qituvchilarda vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy va amaliy

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Mazkur yo‘nalish kelgusida pedagogik ta‘lim mazmunini boyitish va milliy tarbiya tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiya va yoshlar siyosatiga oid farmon va qarorlari.
2. Pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirishga oid zamonaviy ilmiy konsepsiyalar.
3. Pedagogika nazariyasi: darslik / umumiy pedagogika asoslari.
4. Ta‘lim to‘g‘risidagi qonun va davlat ta‘lim standartlari.
5. Milliy pedagogik meros va zamonaviy ta‘lim integratsiyasi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.
6. Jadidchilik harakati tarixi va uning ma‘rifiy-pedagogik yo‘nalishi.
7. Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Fitrat va Munavvarqori asarlari (tanlangan to‘plamlar).
8. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik ta‘lim bo‘yicha ilmiy maqolalar.
9. Oliy ta‘lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasi bo‘yicha zamonaviy tadqiqotlar.